

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI PIRLS XALQARO BAHOLASH SINOVLARIGA ASOSLANGAN O'QISH SAVODLIGINI BAHOLASHDA DISCOVERY LEARNING MODELI MISOLIDA

Annatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini olti yillik PIRLS xalqaro sinovlarida o'qish savodxonligining XXI asr hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun innovatsion va axborot va texnologiya savodxonliklarini qay darajada zamon talablariga mos holatda egallayotganliklari o'rganilgan.

2021-yilgi PIRLS tadqiqotlarining tahlili O'zbekistonlik 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonliklari butun dunyo bilan solishtirilganda darajada ekanliklari bo'yicha mulohazalar yuritilgan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari va o'quvchilarining savodxonlik ko'nikmalarini yanada oshiradigan, kuchaytiradigan yondashuviga asoslangan kashfiyot va loyihalarni o'rganish yondashuvidan foydalanish ushbu muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi ikki qismdan iborat: 1) Minimal kompetensiyani baholash asosida boshlang'ich sinf va bo'lajak boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi ko'nikmalarini aniqlash; 2) boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi oshirish mahoratiga kasbiy o'rganish modelini joriy qilingandan keyingi samaradorligini tahlil qilish orqali natijaga erishish mexanizmlari ko'rsatilgan.

Model nafaqat boshlang'ich sinf o'quvchilarini, talabalarni hamda boshlang'ich sinf o'quvchilarining talabalarining va o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish darajasining samarali loyihalashtirishga, innovatsion usullarni qo'llashda belgilangan didaktik, xalqaro darajadagi metodik maqsadlarga erishish darajasini baholashga imkon beradi.

Kalit so'zlar: OECD, PIRLS, Discovery Learning, Minimal kompetensiya, Stimulyatsiya, Singapur, Indaneya, Leven testi, Paired Sample T-testi, kashfiyotni o'rganish modeli STKIP usuli.

ON THE EXAMPLE OF DISCOVERY LEARNING MODEL IN READING LITERACY ASSESSMENT OF PRIMARY STUDENTS BASED ON PIRLS INTERNATIONAL ASSESSMENT TESTS

Аннотация. В данной статье исследуется степень приобретения учащимися начальной школы инновационной и информационно-технологической грамотности в соответствии с требованиями времени в целях развития жизненных навыков читательской грамотности XXI века в рамках шестилетних международных тестов PIRLS.

Анализ исследования PIRLS 2021 года позволил прокомментировать уровень читательской грамотности четвероклассников Узбекистана по сравнению с остальным миром.

Использование подходов к обучению на основе открытий и проектов, которые повышают навыки грамотности учителей и учащихся начальной школы, может помочь решить эти проблемы.

Основная цель данного исследования состоит из двух частей: 1) Определить навыки читательской грамотности у учителей начальной и будущей начальной школы на основе оценки минимальной компетентности; 2) путем анализа эффективности модели обучения

116 после внедрения навыка повышения читательской грамотности учащихся начальных классов показаны механизмы достижения результата.

Модель позволяет не только учителям начальных классов, учащимся и учащимся младших классов эффективно проектировать уровень развития читательской грамотности учащихся и учащихся, оценивать уровень достижения дидактических методических целей международного уровня, поставленных при применении инновационных методы.

Ключевые слова: ОЭСП, PIRLS, Discovery learning, минимальная компетентность, стимуляция, Сингапур, Indaneiyza, тест Leven, парный образец t-теста, модель исследования открытий метод STKIP.

НА ПРИМЕРЕ МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ DISCOVERY ПРИ ОЦЕНКЕ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ НА ОСНОВЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОЦЕНОЧНЫХ ТЕСТОВ PIRLS

Annotation. In this article, the extent to which elementary school students acquire innovative and information and technology literacy in accordance with the requirements of the times in order to develop 21st century life skills of reading literacy in the six-year PIRLS international tests is studied.

The analysis of the 2021 PIRLS research has made comments on the level of reading literacy of the 4th graders of Uzbekistan compared to the rest of the world.

The use of discovery and project-based learning approaches that enhance the literacy skills of elementary teachers and students can help address these issues.

The main purpose of this study consists of two parts: 1) To determine the reading literacy skills of elementary and future elementary school teachers based on the assessment of minimum competence; 2) by analyzing the effectiveness of the learning model after the introduction of the skill of improving reading literacy of primary school students, the mechanisms of achieving the result are shown.

The model allows not only elementary school teachers, students, and elementary school students to effectively design the level of development of reading literacy of students and students, to assess the level of achievement of didactic, international-level methodical goals set in the application of innovative methods.

Key words: OECD, PIRLS, Discovery Learning, Minimum competence, Stimulation, Singapore, Indonesia, Levene's test, Paired Sample T-test, STKIP method of discovery learning model.

Kirish. Mamlakatimizdagi ta'lim sohasidagi katta islohatlarga katta ahamiyat berilmoqda, sababi maktab o'quvchilarni dunyo o'quvchilari bilan bilimlarini qay darajada hayotiy ko'nikmlarini egallay olayotganliklarini belgilangan mezonlar asosida tayyorgarlik ko'rgan holda aniqlanayapti. Buning yorqin misoli sifatida asosiy hujjatlarimiz hamda qonun va farmonlarda aks ettirilgan strategilar va yo'l xaritalarini ko'rishimiz mumkin.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, Ta'lim, Fan, Madaniyat, O'rta ta'lim, maktabdan tashqari ta'lim, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 8-dekabr 2018-yil 997-son "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorida PIRLS, TIMSS, PISA, TALIS kabi xalqaro baholash dasturlarini tashkil etish va ishtirok qilish, ta'lim sifatini baholash sohasidagi fundamental va amaliy tadqiqotlar o'tkazish kabi bir qancha ustuvor vazifalar berilgan. [1]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonining "Maqsadli ko'rsatkichlari" hisoblangan yo'l xaritasida xorijiy tajribalar asosida o'zgaruvchan o'quv rejalari va ta'lim dasturlari, maxsus ta'lim dasturlari, strategiyalarini ishlab chiqish berilgan.[2]

2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining ustuvor vazifalarida ham ta'lim tizimida ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish bo'yicha vazifalar belgilab berilgan. 2026-yilga qadar o'quv dasturlari va darsliklarni ilg'or xorijiy tajriba asosida to'la qayta ko'rib chiqib, amalda joriy etish bo'yicha topshiriqlar berilgan. [3]

Shunday ekan maqsadli strategilar va yo'l xaritalari orqali, aniq mexanizm shakllantirgan holda, xalqaro baholash dasturlarida natijalarimizni yuqori o'rinlarga chiqarish uchun pedagoglar va bo'lajak pedagoglar bilan birgalikda uzilmas zanjir asosida harakatlanishimiz kerak bo'ladi. Bu asosida chet-el tajribalarini hamda texnikalarini o'rganish maqsadga muvofiq sanaladi.

Bugungi kunda ta'lim uchun asos bo'lgan ta'lim paradigmasi XXI asr ta'lim talablariga moslashish uchun tubdan o'zgarishlarga uchraydi. XXI asrda ta'lim har bir shaxsning o'rganish va innovatsion ko'nikmalarga ega bo'lishini, shuningdek, texnologiya va axborot vositalaridan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishini va hotiy ko'nikmalar bilan ishlash va yashashni ta'minlashi kerak.

Ushbu hayotiy ko'nikmalar XXI asr ko'nikmalari deb nomlana boshlandi. Bir qancha tashkilot va muassasalar hayot bilan shug'ullanish uchun zarur bo'lgan ko'nikma qobiliyatlarni taqdim etishga tushuntirishga harakat qilishdilar. Ta'lim tizimining har bir jabhasi kelajakda raqobatlasha oladigan ko'nikmalarga ega bo'lgan shaxslarni tayyorlashimiz kerak hisoblanadi. [4]

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review).

Savodxonlik bu – shaxsning o'qish, yozish, gapirish, hisoblash va ishda, oilada va jamiyatda talab qilinadigan malaka darajasidagi muammolarni hal qilish qobiliyatidir.

ASOSIY SAVODXONLIK OLTITA SAVODXONLIKKA BO'LINADI

O'qish savodxonligi nafaqat o'qish mazmunini, ma'nosini bilmasadan, tom ma'noda o'qish qobiliyati, balki o'qish tushunchalarini tushunish qobiliyatidir. Buning uchun biz albatta talabalarni ham o'qish savodxonligini baholashimiz, ya'ni tildan foydalanib fikr yuritish qobiliyatini ham baholashimiz kerak.

Emperik tarzda, Indoneziyalik o'quvchilarning xalqaro dunyoda o'qish savodxonligi hali ham yaxshilanishi kerak. Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS) tomonidan o'tkazilgan savodxonlikni o'lchash testlari 4-sinf boshlang'ich maktab o'quvchilarimiz badiiy matn va axborot matnlarini o'qish bo'yicha berilgan savollarning faqat ba'zilariga mukammal javob bera oladilar. Bu muammoni OECD tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalaridan ham ko'rish mumkin.

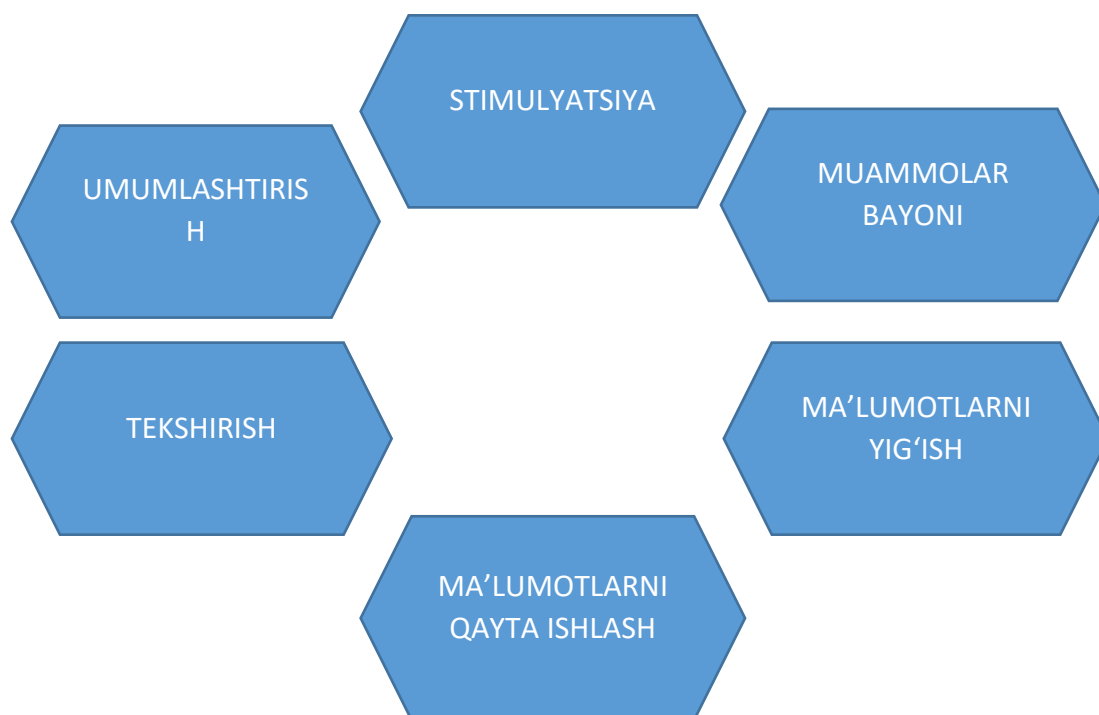
2018-yilda Indoneziya o'qish savodxonligi bo'yicha PISA ishtirokchisi bo'lgan 79 mamlakat ichida 74-o'rinni, Tailand 68-o'rinni, Malayziya 58-o'rinni, Singapur 2-o'rinni egallagan.

2021-yil PIRLS topshiriqlarida O'zbekiston 57 mamlakatning ichida 49-o'rinni egallagan.

O'quvchilarning o'qish savodxonliklarining pastligi bilan bog'liq muammolarga o'qituvchi taqlid qilishi mumkin bo'lgan odatlanish ta'sir qiladi. Boshlang'ich maktab o'qituvchilari ta'lim dasturi bo'yicha boshlang'ich maktab o'qituvchisi bo'lgan talabalar yuqori o'qish savodxonligi ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Ushbu muammolarni to'g'ri o'rganish modeli yordamida minimallashtirish mumkin. Discovery ta'lim modeli talabalarga o'qish savodxonligi ko'nikmalarini oshirishda yordam beradi. Discovery o'rganish – o'quvchilar eksperiment tamoyillarini kashf qilish uchun tajribalar o'tkazish orqali o'z bilimlarini oshiradigan o'rganish modeli.[4]

Brunerning ta'kidlashicha, kashfiyotni o'rganish modeli – bu o'quvchilarga o'qituvchilar tomonidan aytilgan yoki yetkazilgan ma'lumotlarni eslab qolmasdan, yangi qoidalar va yangi g'oyalarni kashf qilish imkonini beradigan modeldir.

DISCOVERY LEARNING MODELINING OLTITA SINTAKSISI

Talabalarga ma'ruza materialining konsepsiyasi bilan bog'liq muammolar beriladi va o'qituvchi rahbar sifatida ishlaydi va talabalarga tushunchani mustaqil ravishda ochishga imkon beradi. Kashfiyotlarni o'rganish usulidan foydalanadigan talabalar alohida jurnallarda turli kitoblar yoki maqolalarni topishlari va o'qishlari mumkin. Talabalar kashfiyotni o'rganish modeli ishlayotgan vaqtda turli xil o'qish manbalarini izlashda erkindir. [5]

- Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).

Ushbu tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'qituvchisi bo'lishga tayyorlanayotgan o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalari profilini va kashfiyot o'rganish modelining ushbu o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalariga ta'sirini tasvirlashdan iborat.

Ushbu tadqiqotda tadqiqot usuli – bu ketma-ket tushuntirish dizaynga ega aralash usul bo'lib, miqdoriy va sifatli tadqiqot usullarini ketma-ket birlashtiradi. Birinchi bosqichda miqdoriy usullar, ikkinchi bosqichda esa sifat usullari qo'llanilgan. Ketma-ket tushuntirish dizaynini qo'llash miqdoriy ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishdan boshlanadi, so'ngra miqdoriy ma'lumotlarning natijalariga asoslangan sifatli ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishdan boshlanadi. O'quvchilarining o'qish savodxonligi to'g'risidagi ma'lumotlarni olish uchun

miqdoriy usullar qo'llaniladi. Ma'lumotlarni o'rganishdan oldin va keyin testdan oldingi va keying testlarni topshirish orqali olinadi.

Qo'llaniladigan miqdoriy tadqiqot dizayni bir guruhdan oldingi sinov va testdan keying test bilan eksprementdan oldingi hisoblanadi. Ushbu turdagi tadqiqot manipulyatsiya eksprementlaridan foydalanadi, bu manipulyatsiyaning kuzatilgan shaxslarning xatti-harakatlariga ta'sirini aniqlashga qaratilgan. Ushbu tadqiqot loyihasi eksprementdan oldingi, ya'ni haqiqiy ekspremental tadqiqotning barcha talabalariga javob bermaydigan ekspremental tajribadir.

- Tahlil va natijalar (Analysis and results).

Eksprementdan oldingi tajriba 3 toifadan iborat, ya'ni bitta case study, bitta guruhdan oldingi test va testdan keying tajriba, faqat randomizatsiyalangan nazorat guruhi tajribasi. Qo'llaniladigan sifatli tadqiqot tajribasi tavsifiy sifat bo'lib, o'quvchilarning javob varag'i orqali o'quvchilarning o'qish savodxonligi o'lchash uchun testlarni o'z ichiga oladi.

1-jadval

O'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'rsatkichlari bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish natijalari.

№	Talaba ko'rsatkichlari O'qish savodxonligi ko'nikmlari	O'rtacha hol	Turkum
1	Kirish va olish	48	Past
2	Tarjima qiling va integratsiya qiling	51,8	Past
3	Baholang va aks ettiring	56,3	Past

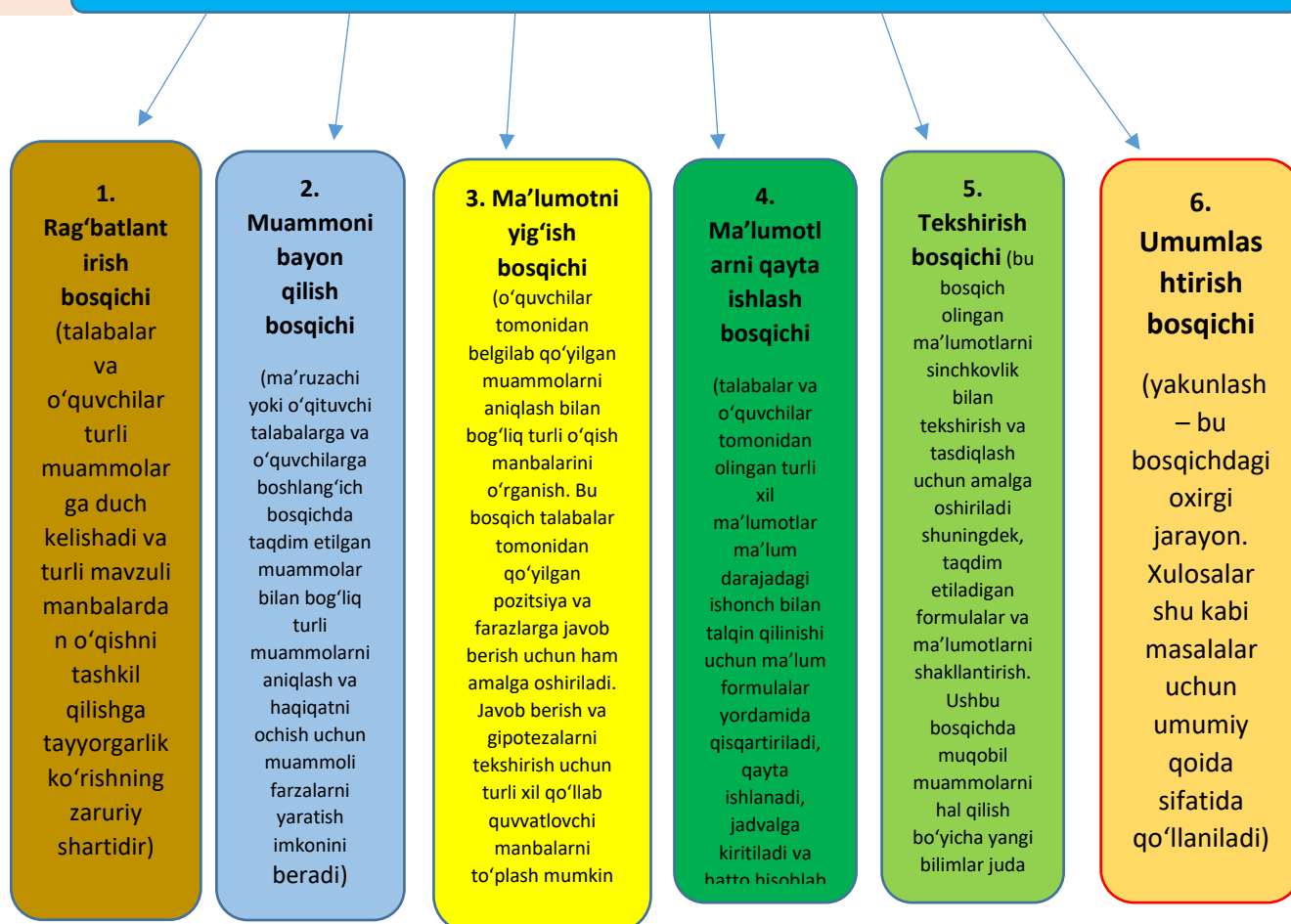
Boshlang'ich sinflarda Tabiiy fanlarni o'rgatishda yuqori sinflarda duch keladigan Fizikaning asosiy tushunchalarini bo'yicha o'quvchilarning o'qish savodxonligi bo'yicha minimal kompetensiyani baholash asosida o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalarini tahlil qilish natijalariga ko'ra, o'quvchining o'qish savodxonligi hali ham nisbatan pastligicha qolmoqda. O'quvchilarning o'qish savodxonligi bo'yicha eng yuqori o'rtacha ballga ega bo'lgan ko'rsatkicha **"Baholash va aks ettirish" indikoatori**, eng past o'rtacha ballga ga bo'lgan ko'rsatkich esa kirish va olish ko'rsatkichi hisoblanadi. Endi biz o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalariga Discovery Learning ya'ni kasgfiyot o'rganish modelini tadbiiq etish samaradorligini ko'rib chiqamiz.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, Minimal kompetensiyani baholash asosida boshlang'ich maktabda bu kashfiyotni o'rganish modelini amalga oshirishdan oldin va keyin o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalari bo'yicha o'rtacha ball bilan ko'rsatiladi ya'ni, amalga oshirishdan oldin: 54,03; amalga oshirilgandan keyin 72,21 ballni tashkil qilgan. O'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalarini o'rtacha ballardagi farq kashfiyot o'rganish modelini samarali ekanligini ko'rsatadi. Shunga o'xshash tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, **"Media savodxonligi daraxti"** yordamida amalga oshiriladi. Kashfiyotni o'rganish modeli STKIP Kusuma Negeraning "Boshlang'ich maktab o'qituvchilari ta'limini o'rganish dasturi"da talabalarning o'qish savodxonligi ko'nikmalarini oshirishga qodir isbotlangan. [6]

Buning sababi, kashfiyotni o'rganish modelidagi tushunchalarni topish, so'ngra olingan tushunchalarni kundalik hayotda qo'llash orqali bevosita o'rganish tajribasiga urg'u beradi

Kashfiyotni o'rganish modeli talabalarga va o'quvchilarga o'qish jarayonining jo'shqin va ijobiy tomonlarini taqdim etadi, bunda talab ava o'quvchilar o'qituvchi tomonidan qo'yilgan muammolarni o'rganishlari va javob topishlari kerak, bu ular o'rganish va o'z fikr va qarashlarini ifoda etish imkonini beradi. Bu kashfiyotlarni qo'llash jarayonida tularning tanqidiy fikrlashga o'rgatish va o'qituvchi tominidan taqdim etilgan material, ma'lumotlar asosida umumiy tushunchalar yoki tamoyillarni topishga undashni o'z ichiga oladi. XXI asr ko'nikmalarini tizimiga tizimiga asoslanib, o'qish savodxonligi ko'nikmalari nafaqat o'qish va yozish qobiliyatlari bilan cheklanmaydi, akademik savodli bo'lish uchun fikrlash qobiliyatlarini ham o'z ichiga oladi. [7]

Discovery Learning kashfiyotini o'rganish modelini amalga oshirish quyidagilarni o'z ichiga

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Kashfiyotlarni o'rganish modelining har bir sintaksisi har bir sintaksisni o'qish savodxonligi ko'nikmalarini o'rgatadi va rag'batlantiradi. O'qish va yozish nuqtai nazaridan talabalar va o'quvchilar keng bilim va tushunchaga ega bo'ladilar. Shu sababli, turli xil o'qish manbalarini taqdim etish natijasida yuzaga kelgan muammolarni hal qilishning muqobil yo'llarini izlash oqilona. O'qish rejalari va o'qish odatlari muntazam ravishda amalga oshirilsa, o'qish odatlari yaxshilanadi. Ma'lumotlarni tahlil qilish va muhokama qilish natijalariga asoslanib, shunday xulosaga kelish mumkin:

- 1) Boshlang'ich maktablarda asosiy tushunchalar bo'yicha o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalari minimal kompetentsiyani baholashga asoslangan fan hali ham nisbatan past bo'lib, uni natijadorligini oshirish uchun natijalar tahlil qilish kerak.
- 2) O'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirishda kashfiyot o'rganish modelini amalga oshirish samadorligini o'rtacha mezonlarga to'g'ri keladi. Buning sababi shundaki, har bir kashfiyot o'rganish modeli sintaksisi har bir sintaksisni o'qish savodxonligi faoliyati bilan birlashtirish orqali o'quvchilarning o'qish savodxonligi ko'nikmalarini o'rgatadi va rag'batlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 8-dekabr 2018-yil 997-son "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-560-son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni.
4. Kuznetseva M.I. PIRLS 2006 natijalariga ko'ra Rus boshlang'ich maktab bitiruvchilarining o'qish faoliyatining kuchli va zaif tomonlari || Ta'lim masalalari. 2009. N 1. P. 107-136-betlar
5. Pinskaya M.A. "Boshlang'ich maktab uchun darsliklarni tahlil qilish" || Ta'lim masalalari 2009-y. 137-161-betlar.
6. Kitsch W. (1998) Tushunish: bilish uchun paradigma. Kembrij, Buyuk Britaniya: kembrij universiteti nashriyoti.
7. V.Indriyani, M.Zaim, A.atmazaki va S.Ramadhan, KEMBARA J.keilmuan Bahasa, Sastra, Dan Pengajarannya 5, 108 (2019)
8. L.Hewi va M.Saleh, Tunas Siliwangi J.Progr. Stud. Pendidik. Guru PAUD STKIP Siliwangi Bandung 6, 63 (2020)
9. A.Shleyxer, OECD nashriyoti. (2019)
10. JS Bruner, *Ta'lim jarayoni* (Garvard universiteti nashriyoti, Amerika Qo'shma Shtatlari Amerika, 2009)